

10. Toiduohutus ja -järelevalve

Martin Minjajev

1999. aasta oli toidujärelevalve seisukohalt suurte muutuste ning põhjapanevate otsuste aasta. 1999. aastaga seondub eelkõige kolme toidukontrolli seisukohalt olulise seaduse – toiduseaduse, veterinaarkorralduse seaduse ning loomatauditõrje seaduse – vastuvõtmine, millega loodi vundament Euroopa Liidu nõuetele vastava veterinaar- ja toidukontrolli ülesehitamiseks. Seaduste vastuvõtmine andis võimaluse seni kehtestamata nõuete väljatöötamiseks, mis omakorda viis selleni, et toidujärelevalvet reguleeriv seadusandlus oli juba 1999. aasta lõpuks suures osas vastavuses Euroopa Liidu seadusandlusega.

Üheks märksõnaks 1999. aastal oli toidu kvaliteedi ja ohutuse seire. 1999. aasta aprillis avalikustati ajakirjanduses 1998. aastal läbiviidud lisaainete, taimekaitsevahendite jääkide, mükotoksiinide ning teiste saasteainete, sh hormoonpreparaatide, ravimijääkide, raskmetallide jne seire tulemused erinevates toiduainetes. Kuna monitooringu tulemused olid paljuski üsna ettearvamatud, siis tekitas nende avalikustamine küllaltki suurt vastukaja tavatarbija poolt. Probleemaatilisteks valdkondadeks osutusid eelkõige lisaainete ja taimekaitsevahendite jääkidega seonduv. Olgu siinkohal veel kord meeldetuletuseks mõningad üldandmed mõlema monitooringu ning nende tulemuste kohta.

- 1) Lisaainete monitooringu käigus tehti analüüse konservantide, SO₂ ja sulfitite, sünteetiliste toiduvärvide ning sünteetiliste magusainete jääksisalduste määramiseks. Kokku uuriti lisaainete sisaldusele 1042 proovi, sellest
 - bensoe- ja sorbiinhappe sisaldust 421 proovis;
 - propüleenglükooli sisaldust 217 proovis;
 - sünteetiliste toiduvärvide sisaldust 217 proovis;
 - sünteetiliste magusainete sisaldust 72 proovis;
 - SO₂ ja sulfitite sisaldust 115 proovis.

Programmi käigus uuriti lisaainete sisaldust puuvilja- ja marjatoodetes, kastmetes, majoneesides, ketšupites, pagari- ja kondiitritoodetes, kalatoodetes, margariinides, piimatoodetes, alkoholita ja alkoholsetes jookides ning vähesel määral ka teistes toiduainetes. Lisas 1 on ära toodud analüüsitud proovide jaotus tooterühmade kaupa. Seire käigus avastati lubatust suuremaid lisaainete koguseid kõigi uuritud lisaainete gruppide korral. Toiduainetes lisaainete seire käigus avastati lubatud piinormidest tunduvalt, kuni 20 korda suuremaid jääke keeksides ja rullbiskviitides.

- 2) Taimekaitsevahendite jääkide seire raames määrati taimekaitsevahendite jääke 403 proovis. 143 proovi, s.o 35,5%, moodustas kodumaine põllumajandustoodang ning 260 proovi, s.o 64,5%, moodustas imporditud põllumajandustoodang. Kokku määrati proovidest 64 erinevat taimekaitsevahendi toimeainet.

1999. aasta monitooringu esialgseid tulemusi analüüsides võib öelda, et lõpuks ometi on toidu Eestisse importijad taibanud, et Eesti ei ole enam koht, kuhu on võimalik maha müüa toodangut, mis oma riigis on sattunud müügikeelu alla. 1999. aastal võib täheldada lausa mitmekordset kvaliteedi paranemist. Ülenormatiivsete lisaainete sisaldustega toodete hulk on vähenenud kõigis uuritavates lisaainete ning ka taimekaitsevahendite valdkondades ning seda suuresti tänu järelevalveasutuste poolt 1999. aastal kasutusele võetud karmidele meetmetele (kahtlased partiid peeti piiril kinni ning lubati edasi alles pärast vajalike kontrollanalüüside tegemist laboratooriumides). Selliste rangete meetmete kasutuselevõtt on taganud selle, et tarbijani jõutava saastunud toidu kogused on oluliselt meie hulgi- ja jaekaubanduses vähenenud. 2000. aastal laiendatakse uuritavate näitajate arvu eesmärgiga vähendada toidu kvaliteediga seotud riske.

Seire üheks oluliseks koostisosaks oli ka analüüse tegevate laboratooriumide lülitumine rahvusvahelisse interkalibreerimisketti FAPAS. Interkalibreerimiskett on laboratooriumidevaheline võrdluskatse, mille järgi

hinnatakse andmete usaldusväärsust. 1998. aastal alustati esimeses etapis kalibreerimisketi loomist toiduainetes taimekaitsevahendite jääkide kindlakstegemise valdkonnas üle maailma 87 laboratooriumis. Nendest ainult 32 laboratooriumi tulemused jäid interkalibreerimise esimeses ringis lubatud kõrvalekallete piiridesse. Siinjuures on oluline mainida, et ka üks Eesti laboratoorium suutis uurimismetoodika välja töötada sellisel tasemel, mille tulemused loeti võrdväärseks eelnimetatud 32 laboratooriumiga. Suuri erinevusi ei esinenud ka teisel kahel laboratooriumil, kuid nende tulemused ei olnud nii stabiilsed ja mõnel juhul võis täheldada analüüsitulemuste suuri erinevusi võrreldes standardprooviga. FAPAS-keti näol on tegemist uue lähenemisega meie laboratooriumide kvaliteedi hindamisel. Siiani ei olnud laboratooriumid laiaulatuslikult rahvusvahelises kalibreerimises osalenud, sest tegemist on küllaltki kalli ettevõtmisega. Tulemused sellises kalibreerimises osalemise vajaduse üle räägivad enda eest, sest laboratooriumide analüüsi täpsus on viimase aastaga oluliselt paranenud.

Lisaks FAPAS-ele korraldati esmakordsel Euroopa Komisjoni poolt ühtne ringtest kõigile Euroopa Liidu taimekaitsevahendite jääkidega tegelevatele laboratooriumidele, kuhu kaasati ka kõigi kandidaatriikide laboratooriumid. Eestist osales 4 laboratooriumi ning üldist taset arvestades saavutasid meie laboratooriumid vägagi korralikke tulemusi.

Ühe suure projektina tuleb 1999. aastal esile tuua arvutite ning vastava tarkvara ostu kõigile toidujärelevalvega tegelevatele institutsioonidele. Ligi 160 arvutit ja printerit osteti eesmärgiga need hiljem lülitada valmivasse RAPEX-i infosüsteemi. Nimetatud süsteem võimaldab ohu korral kiiresti edastada nn ohuteateid, mis sisaldavad endas ohu kirjeldust. Süsteem tagab ohu liikumise kõigile võimalikele ohuga seotud osapooltele mitmeid kordi kiiremini, kui seda on praegune telefonil ja faksil toimiv süsteem.

Mitmete oluliste projektide hulgast võib esile tuua Veterinaar- ja Toidulaboratooriumile Maailmapanga vahenditest vajalike laboriseadmete ostu, samuti PHARE vahenditest seadmete ostu Taimse Materjali Kontrolli Keskusele (projekt jätkub 2000. aastal).

Taani abiprogrammi raames jõudis Taimse Materjali Kontrolli Keskusesse lõpuks ka Taani-Rootsi firma Foss Tecator poolt välja töötatud unikaalne Infratec-seadmestik, mis võimaldab lühikese ajaga ning väga täpselt määrata teravilja ja teraviljasaaduste peamisi kvaliteedinäitajaid (mõne erandiga). Kuna kõik Infratec-seadmed üle Euroopa kalibreeritakse ühtsetel alustel ning nad on omavahel ühenduse interneti kaudu, peitub siin lahendus igipõlisele vastuolule teravilja tootja ja teravilja kokkuostja-töötaja vahel. Kolm Balti riiki on ühendanud oma seadmed juba vastastikku ning vastastikku korraldatakse ka nn ringtaste kontrollimaks kalibreeringute õigsust. Leedus muretseti analoogsed seadmed kõigile suurematele teraviljatöötajatele ning 1999. aasta oli esimene aasta, kus neil ei toimunud mingisuguseid vaidlusi teraviljamüüjate ja kokkuostjate vahel. Kindlasti peaksid ka meie teraviljatöötajad muretsema endale selleks seadme, vaja läheks kuni 10 seadet.

1999. aastat tuleb lugeda väga kordaläinud aastaks, sest põhiline eeldus toidukontrolli viimiseks rahvusvaheliselt aktsepteeritavale tasemele – seadusandlik baas, millele kogu järelevalvestruktuur üles ehitada – on lõpuks olemas.